

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדַת יָמִים HEMDAT YAMIM

אחרי מות תשע"ד פרשת שבוע

על אמונה ובטחון

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

חג הפסח הממשמש ובא, מציין את הזמן שבו החל התהליך, שהפך את עם ישראל לעם של מאמינים. כמו שהבטחנו בשבוע שעבר, נעסוק הפעם בשאלת האמונה, תוך התייחסות מיוחדת לפרשיות העוסקות בעניינו של איש האלקים שבא מיהודה לבית אל והוכשל שם על ידי הנביא הזקן שבא משומרון.

עקרי הדברים תחילה. ירבעם פילג את מדינת ישראל הראשונה שהוקמה בידי דוד ושלמה, לשתי ממלכות ועמד בראש הממלכה הצפונית. כתחליף לירושלים, ששימשה מרכז רוחני לכלל האומה, הוא הקים שני "מרכזים" רוחניים לעבודת ד' בצורה אסורה, על ידי בניית מזבחות ועגלים בבית אל ובדן, על גבולות ממלכתו. ב"חג הסוכות" הראשון למלכותו, הוא הזמין את הציבור לחנוכת ה"במה" בבית אל ועלה עליה להקטיר (מלכים א' י"ב כט-לג, י"ג א). הקב"ה שלח לבית אל את איש האלקים שבא מיהודה (הממלכה הדרומית) ושחז"ל זיהו אותו עם עדו החוזה, להוכיח את ירבעם ולהוכיח באמצעות מופת כי דרכו פסולה. עדו ניבא על ירבעם נבואה ייחודית מאוד וז"ל:

"ויקרא על המזבח בדבר יקוק ויאמר מזבח מזבח כה אומר יקוק הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו ונחב עליך את כהני הקמות המקטרים עליך ועצמות אדם ישפרו עליך: ונתן ביום ההוא מופת לאמר זה המופת אשר דבר יקוק הנה המזבח נקדע ונשפך הדשן אשר עליו" (שם י"ג ב-ג).

ירבעם כעס מאוד על הנביא שהגיע וש"קלקל לו את החגיגה" ולכן:

"ויהי כשמע המלך את דבר איש האלהים אשר קרא על המזבח בבית אל וישלח רבָעם את ידו מעל המזבח לאמר תפֹּשֶׂהוּ ותִבֶּשׂ ידו אשר שלח עליו ולא יכל להשיבה אליו" (שם, שם ד).

ומיד:

"והמזבח נקדע וישפך הדשן מן המזבח פמופת אשר נתן איש האלהים בדבר יקוק" (שם, שם ה).

המופת התרחש מיד וירבעם, שרצה לפגע בנביא, נפגע קשות. לכאורה מצב אידאלי. הנביא הוכיח בצורה חד משמעית כי ירבעם הוא חוטא ומחטיא. מרגע זה ואילך, יאמינו הכל בקב"ה ובדרך הנכונה לעבדו, כמפורש בתורת משה נביאו. דא עקא, מרגע זה לא יהיה מדובר באמונה אלא במשהו מוכח; הבחירה החופשית כבר איננה קיימת וממילא כל הבסיס לשכר ועונש נשטט. על כן, המאורע לא הסתיים בנקודה זו. בשטח הופיע הנביא הזקן מבית אל (במקור משומרון) שהיה נביא שקר והכשיל את איש האלקים שבא מיהודה. הקב"ה העניש את נביא האמת ואריה המית את עדו הנביא כמתואר בכתוב:

"וילך וימצאהו אריה בדרך ונמיתהו ותהי נבלתו משלכת בדרך והחמור עמד אצלה והאריה עמד אצל הנבלה" (שם, שם כד).

תמונה "סוריאליסטית" זו שימשה כהוכחה הפוכה למאורע שאירע ליד המזבח של ירבעם. שאלת האמונה מתוך בחירה חופשית חזרה שוב למקומה. (רק הנביא הזקן שידע את האמת ציוה את בניו לקבור אותו בקבר איש האלקים כדי להנצל מהגורל הנורא שחזה איש האלקים על כהני הבמה). מאות שנים מאוחר יותר, בימי המלך יאשיהו, האירוע מגיע לקיצו. נבואתו של עדו מתקיימת וז"ל הכתוב:

"וגם את המזבח אשר בבית אל הבמה אשר עשה רבָעם בן נבט אשר החטיא את ישראל גם את המזבח ההוא ואת הבמה נתץ וישרף את הבמה הדק לעפר ושרף אשכה: ויפן יאשיהו ויבא את הקברים אשר שם בקר וישלח ויקח את העצמות מן הקברים וישרף על המזבח ויטמאהו בדבר יקוק אשר קרא איש האלהים אשר קרא את הדברים האלה: ויאמר מה הציון הלו אשר אני ראה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בית אל: ויאמר הניחו לו איש אל יגע עצמתיו וימלטו עצמתיו את עצמות הנביא אשר בא משמרון" (מלכים ב' כ"ג טו-יח).

בימים אלה של ההכנות לקראת חג הפסח, נזכור כי אנו מאמינים בני מאמינים, שבטוחים (למרות שאין תשובות לכל השאלות) כי לטווח הארוך תתגלה אמונתנו כאמונת אומן.

"כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר:

... וצדיק בִּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה" (חבקוק ב' ג-ד)

לעיין רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל	לעיין ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לעיין הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלבי"ע כ"א אדר א' תשע"ד	לעיין הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
--	--	---	---

ERETZ HEMDAH
2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

הכרת הטוב – המפתח לתיקון העולם

הרב אריאל כהן

נאמר **בתורה** (שמות לא, יג): "ואתה תדבר אל בני ישראל לאמר, אך את שבתותי תשמרו, כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם". **הגמרא** (ביצה ט"ז ע"א) דורשת: "לדעת כי אני ה' מקדשכם - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיע אותם". לומדים מכאן עיקרון כללי שהנותן מתנה לחברו, שהיא או שכרה אינו עתיד להיוודע למקבל, צריך להודיעו על כך.

מדוע צריך להודיע לחברו כשנותן לו מתנה - וכי לא עדיף לתת לו בסתר שלא יתבייש? ובנוסף, מה ייחודה של השבת בהקשר זה? **הרב קוק** (עין איה שבת א', יד-טו) מבאר את הרעיון שמאחורי הוראה זו:

הכרת הטוב משפיעה רבות על התנהלותו של האדם, ובכוחה לגרום לאדם לעשות מעשים שברוך רגילה לא היה עושה. דוגמא לדבר היא הכרת הטוב להורים, שנמצאת באופן טבעי בלב האדם, ומתבטאת בכיבוד וזיכרוןם אף לאחר מותם. האדם מעצמו חש מחויבות לפעול כפי יכולתו למי שעשה כלפיו טובה, והוא גם שמח לעשות זאת, אף שלעיתים רבות נותן הטובה כלל לא חפץ לקבל דבר עבורה. כמו כן, ככל שהטובה גדולה יותר, ואדם מכיר בה ובהשפעתה, גדלה יותר נכונותו ורצונו לעשות ולפעול לטובת מטיבו. ולכן הנותן מתנה לחברו – צריך להודיעו, כדי לתת מקום ליסוד המוסרי של הכרת הטוב לפעול.

בקומה הבסיסית, אדם נפתח להכרה בטובות הבאות עליו מידי הוריו ושאר מכריו הסובבים אותו. ובשלב מתקדם יותר הוא מגיע להכרה בשורש הדברים – "טוב ה' לכל..." (תהילים קמה, ט), ויתעורר לכך שה' הוא המטיב באמת, והוא שולח אליו מטובו באמצעות שליחיו – ההורים וסביבתו. וכשיעמיק הכרה זו בליבו, ייוולד בו באופן טבעי הרגש להכיר טובה להקב"ה, וינסה למצוא דרכים שבהם יוכל להביע את רגשי טובתו. כאשר הדרך הטובה ביותר שהאדם יכול להביע זאת, היא על ידי תיקון המציאות ופיתוח העולם. שהרי ה' שמלוא כל הארץ כבודו, והכל שלו ואינו חסר מאומה, ברא את העולם ורוצה להטיב לברואיו, ולכן ככל שאדם ישפר ויתקן את המציאות, הוא ממלא בכך את רצון ה', שרוצה בפיתוחו ושכלולו של העולם על כל רבדיו.

בדרך זו, הפעולה של האדם לתיקון העולם לא תנבע ממקום של אינטרס צר, פרטי ומשתנה, אלא מתוך הכרה עמוקה ורצון כנה לקדם ולהיטיב, ולהביע בכך את רגשי תודתנו לבורא עולם על הטובות התמידיות שמשפיע עלינו, בכל עת ובכל שעה.

במבט רחב יותר, שיא הטובה על האדם, אינה רק בטובות חומריות מקומיות וחולפות, אלא בבשורה שיש בחיי האדם גם צד רוחני, קדוש ונצחי. באדם ישנו צלם א-לקים ושייכות לקדושה. כך שהחיים מקבלים משמעות נצחית. השבת מחד, מבטאת את שייכות העולם לקודש, ושהאדם שייך למדרגה גבוהה – "אני ה' מקדשכם", ומאידך, מטרתה גם להיות 'זכר למעשה בראשית', ולהזכיר לעולם ולאדם מי בראו ומי נותן לו את כוחותיו הגשמיים והרוחניים. והידיעה הזו שהאדם מתוודע לסגולה שנמצאת בו, וליכולות הגדולות שניתנו לו, מעוררות אותו לקום ולבטא אותם, וככל שיפתח ויצמיח אותם, ממילא גם יתחזק בקרבו הרצון להכיר טובה להקב"ה על שנתן לו את היכולת להיות שייך למדרגה גבוהה זו. ואף שהאדם אין ביכולתו להקיף ולבטא את כל המדרגה הזו, ומתן שכרה לא ידוע, הקב"ה מודיע לנו שאנו שייכים אליה.

עמדה זו של הכרת טובה, היא העמדה הבסיסית של האדם המאמין. מיד כשפותח את עיניו הוא אומר – "מודה אני לפניך, מלך חי וקיים, שהחזרת בי נשמת רבה אמונתך". כל העשייה במהלך היום היא נובעת מההודאה על כוחות החיים שניתנים לנו, ובעיקר על הנשמה שבקרבו, שצריכה עכשיו להופיע ולהתבטא במהלך העשייה היום יומית. אמנם לא רק העשייה בהווה, אלא גם בעתיד יישאר ויעמיק יסוד זה. כפי שעולה **מהמדרש** (רבה צו ט, ז), "לעתיד לבא כל הקרבנות בטליו וקרבו תודה אינו בטל, כל התפלות בטלות ההודאה אינה בטלה..." , כיוון שהוא הדבר היסודי שעליו בנוי העולם, ובאמצעותו הוא יתקדם וישתכלל.

סיכום: בתורה (שמות לא, יג) מתוארת פניית ה' למשה שיודיע על נתינת השבת כמתנה לעם ישראל.

הגמרא (ביצה ט"ז ע"א) לומדת מכך שהנותן מתנה לחברו שהיא או שכרה אינו עתיד להיוודע למקבל, צריך להודיעו על כך. **הרב קוק** (עין איה שבת א', יד-טו) מבאר, שהסיבה לדבר נעוצה בהכרת כוחה של הכרת טובה על נפש האדם. וישנם שלושה שלבים בעניין:

- א. עצם המודעות לכוח הכרת טובה שבאופן אוניברסלי, גורם לאדם לפעול מעצמו ובשמחה, לטובת המטיב לו. הדבר בא לידי ביטוי לדוגמא בהכרת הטוב של האדם כלפי הוריו אף לאחר מותם.
- ב. הכרה בכך שהקב"ה הוא מקור הטובות וכולם בעצם שלוחיו והדרך להכיר לו טובה היא בתיקון העולם שה' רוצה בקידומו ושכלולו.
- ג. ככל שהטובה גדולה, גם הכרת הטוב גדולה יותר, שיא הטובה היא בהכרה של קבלת כוחות הרוחניים והשייכות של האדם והעולם לקדושה שמתבטאת בשבת, שמעידה על הדבר.

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וברור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישי, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Prague, Czech Republic

פראג, צ'כיה
ניסן, ה'תשנ"ו

תערובת קטניות בפסח

שאלה

כיצד יש לנהוג בקהילה אשכנזית בנושא תערובת קטניות בפסח, בדיעבד?
האם קניה בחנות במקום שיש חשש תערובת מקרי "דיעבד"?
כיצד לנהוג במקום שלא ידוע אחוז הקטניות, ואי אפשר לברר זאת?

תשובה

מותר לקנות ולאכול בפסח מאכלים שיש בהם תערובת קטניות, בתנאי שרוב המאכל אינו קטניות¹ ובפרט יש להתיר במקום שנתערבו לפני פסח², או במוצרים שמכילים רק שמן קטניות³ או מינים שיש לגביהם ספק, אם הם בכלל גזירת קטניות, כגון אגוזי-אדמה וסויה⁴.
ואולם בפסח אין להכין תבשיל כזה לכתחילה, ויש מתירים לבטל את הקטניות לפני פסח⁵.
וכאשר בא לפניך תבשיל בפסח, אשר אי-אפשר לברר את כמות הקטניות שבו, מותר להרבות עליו בתבשיל אחר, כך שהקטניות יהיו בוודאי מיעוט⁶.

¹ א. כתב ב"תורת הדשן" (סו"ס קיג): "אפס, נראה אם נמצא גרגיר של מיני קטניות בקדירה או בתבשיל, לא מחמירין כלל לאסור התבשיל אפילו באכילה, דגזירה דאיסור משהו ליתא אלא בתבואה דה' מינים". וכן פסק רמ"א בשו"ע אורח חיים (סי' תנג סע' א): "מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו [קטניות] תוך התבשיל". ואף-על-פי שמדברי "תורת הדשן" משמע שלא התיר אלא במשהו, אבל אם ששים נגדו - אסור, מדברי רמ"א משמע שהתיר אפילו אין סי' כנגד הקטניות. וב"חק יעקב" (שם ס"ק ו) כתב שמדברי אחרונים משמע כרמ"א, שאפילו אין ששים כנגד הקטניות, מותר, וסיים שם: "ועיקר נ"ל כדעת האחרונים כיון שבלא"ה הוא חומרא והרחקה בעלמא... מ"מ רוב (של היתר) על כל פנים בעינין, ואם לא כן, לא מקרי תערובת כלל, דהוי כאוכל התבשיל מקטניות עצמן". וכן פסק ב"משנה ברורה" (סי' תנג ס"ק ח-ט) שכתב שם: "ומכל מקום, אותם גרגירים שמוצאים, צריך לזרוק, אם לא שאינו ניכר". ובשו"ת "באר יצחק" (סי' יא) כתב שדי שההיתר מרובה מן האיסור במשהו, כדי להתיר התערובת.

בטעם היתר תערובת קטניות כתבו אחרונים שהוא, שעל תערובת קטניות לא גזרו כלל. ועיין שו"ת "באר יצחק" (סי' יא) שדקדק כן בדברי ה"חק יעקב", וכן כתב בספר "חוקת הפסח" (סי' תנג סעיף ג).
ב. ב"פרי חדש" (שו"ע או"ח סי' תנג סוף סעי' א) כתב: "מה שאמר [הרמ"א] ואין אסורים אם נפלו לתוך התבשיל, מסתברא דכיון דאיכא רוב היתר, מבטלי, דלא עדיף מחלת חו"ל שמבטלה ברוב ואוכלה". משמע שלדעתו מותר לבטל קטניות לכתחילה ולאכול בפסח. וכן כתב בשו"ת "זרע אמת" (ח"ג או"ח סי' מח והובא ב"יחווה דעת" ח"ה סי' לב), וכן דעת שו"ת "באר יצחק" (סי' יא הנ"ל) וזה לשונו: "משא"כ קטניות דבנ"ד דמערבין אותו מקודם הפסח, דאז מותר לבטלו ברוב כיון דשם היתר עליו מקודם הפסח, לכן ליתא בזה לאסור (משום) דאין מבטלין איסור לכתחילה, בפרט דאינו רק תקנת הגאונים, וקילא זו מן חלת חו"ל דמבטלי לכתחילה ברוב אף דהוי גזירה הקדומה, וכל שכן זה. וכיון דמבואר בחק יעקב (סי' תנג) דבתערובות רוב לא גזרו בקטניות אם כן הוא הדין בערבו במתכוין, ולהעמיד בטעם גמור גם כן מותר". אמנם לא התיר שם אלא לבטל קודם הפסח. וב"כף החיים" מובא בדעת הרמ"א שמותר לבטל רק בדיעבד, אבל לא לכתחילה.
ג. כתב הט"ז (יו"ד סי' קח ס"ק ד) ש"מותר לקנות מן העכו"ם דברים המבושלים בכליהם, שאין בהם משום בישול עכו"ם דסתם כליהם אינם בני יומם. ואע"פ שנותן טעם לפגם אסור לכתחילה, מכל מקום לא חשבינן לקניה לכתחילה". אם כן קנייה נחשבת דיעבד, ובדיעבד נותן טעם לפגם מותר. ויש לומר שהוא הדין בנדון דידן, דקנייה נחשבת דיעבד, ולפי זה מותר אפוא אף לדעת רמ"א לקנות מוצרים שיש בהם תערובת קטניות.
ד. רבים מן הראשונים סוברים שאיסור שאין לו עיקר מן התורה מותר לבטלו לכתחילה (עיין "אנציקלופדיה תלמודית" ערך: אין מבטלין איסורין לכתחילה, ציון 50).

ה. בשו"ת "יחווה דעת" (חלק ה' סי' לב) דן המחבר בשאלה, האם לאשכנזים הנוהגים איסור בקטניות, מותר לאכול בכלים של ספרדים שנתבשלו בהם קטניות בפסח, והעלה להתיר, והסתמך על דברי רמ"א הנ"ל שהתיר בדיעבד תערובת קטניות כשהרוב היתר, "ולפי זה הדבר ברור שאין פליטת הכלים שבישלו בהם אורז וקטניות אוסר את התבשיל לבני אשכנז שנוהגים להחמיר באורז ובקטניות. ואפילו אם הכלים בני יומם יש להתיר שבודאי יש רוב היתר כנגד פליטת הכלים". והוא הדין בנדון דידן שמאכל, שיש בו תערובת קטניות לפסח, אין לאוסרו לאשכנזים, ואין כאן משום מבטל קטניות לכתחילה לפי שעושה כן בהיתר, לצורך אלה הנוהגים היתר בקטניות, כמו שהותרה פליטת הכלים לפי שבושלו בהם קטניות בהיתר. וכן כתב ב"יחווה דעת" (שם עמ' קנב). ו. נמצא דבנדון דידן הצטרפו כמה טעמים להתיר: (א) לא גזרו כלל על תערובת קטניות; (ב) לדעת ה"פרי חדש" ו"באר יצחק" מותר לבטל קטניות לכתחילה; (ג) איסור שאין לו עיקר מן התורה מותר לבטלו לכתחילה, לדעת הרבה ראשונים; (ד) מאחר שנתערבו המאכלים בהיתר - לצורך הנוהגים היתר בקטניות, אין לאסור - לדעת רמ"א המתיר במקום שהתערבו בדיעבד.

² ראה שו"ת "באר יצחק" (סי' יא) שהתיר לבטל קטניות קודם הפסח. ואף יש דעות באחרונים (סי' תמז סעיף ד) שאפילו חמץ גמור מותר לבטל קודם הפסח, וקל וחומר שמותר לבטל קטניות קודם הפסח שכן איסורם שאינו אלא חומרא. ואפילו החולקים על ה"פרי חדש" יש לומר שידו, שקודם הפסח מותר לבטל קטניות לכתחילה.

- ³ נחלקו אחרונים בשאלה, אם גם שמן-קטניות אסור בגזירת קטניות או לאו. עיין "מרחשת" (סי' ג) ו"אורח משפט" למרן הראי"ה קוק (סי' קח-קיא). ונהי דיש מחמירים בשמן-קטניות עצמו, בתערובת ודאי שאין להחמיר.
- ⁴ כנ"ל הערה 3, שאין להחמיר בתערובת קטניות במקום שיש מתירים לאכול את הקטניות עצמן. ועיין "תחומין" (כרך ג עמ' 166) שדן בעניין זה וב"מנחת יצחק" (ח"ו סי' עב) שם משמע שהוא אוסר לבטל לכתחילה, כדי למכור ולאכול בפסח.
- ⁵ כנ"ל הערה 1 כרמ"א שאסר לבטל קטניות לכתחילה. ואולם בשו"ת "באר יצחק" (סי' יא) התיר לבטל קטניות לכתחילה קודם הפסח.
- ⁶ על-פי עצת הראשל"צ הרב עובדיה יוסף, בעל-פה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

